

Ks. Karol Mrowiec CM

**SPRAWOZDANIE Z PRAC ZESPOŁU REDAKCYJNEGO DLA
OPRACOWANIA OGÓLNOPOLSKIEGO ŚPIEWNIKA
KOŚCIELNEGO (1980—1981)***

Nieraz i niejedna osoba wypowiadała pod adresem Zespołu Redakcyjnego życzenie, ażeby utrzymywał kontakt z terenem, jak również, żeby podał do wiadomości stan prac redakcyjnych. Sprawozdanie, jakie przedstawię, ma za zadanie spełnić oba życzenia. Pomysłane jest bowiem zarówno jako próba nawiązania ścisłego kontaktu z terenem poprzez jego najbardziej reprezentatywnych przedstawicieli, tj. księży profesorów muzyki kościelnej, jak i jako pierwsza próba oddania wykonywanych prac redakcyjnych publicznej i rzeczowej krytyce.

Zanim przystąpię do sprawozdania, pragnę przypomnieć kilka faktów. Wobec wzrastającego w Polsce od wielu lat zapotrzebowania na taki śpiewnik kościelny, który obowiązywałby we wszystkich diecezjach, księża profesorowie muzyki kościelnej podczas sympozjum naukowego w dniach 24—26 IX 1979 w Tarnowie postanowili zwrócić się za pośrednictwem Przewodniczącego Podkomisji Episkopatu Polski d/s Muzyki Kościelnej do Konferencji Episkopatu o powołanie do życia Zespołu Redakcyjnego dla opracowania Ogólnopolskiego Śpiewnika Kościelnego. Podkomisja w dniu 14 XI 1979 rozpatrzyła ten postulat i uznała go za w pełni zasadny. Równocześnie zawnioskowała, ażeby Zespół Redakcyjny ukonstytuował się przy IMK KUL, ponieważ od wielu lat prowadzi się tam badania hymnologiczne zarówno nad pieśnią przechowaną w rękopisach i drukach, jak i nad pieśnią religijną żyjącą w tradycji ustnej ludu polskiego. W dniu 14 XII 1979 Konferencja Plenarna Episkopatu Polski zaaprobowała projekt Podkomisji i zleciła KUL-owi opracowanie nowego śpiewnika. W wyniku rozmowy ks. bpa St. Jakiela

* Publikowany artykuł stanowi referat, wygłoszony podczas obrad Sekcji Profesorów Śpiewu i Muzyki Kościelnej, jakie miały miejsce w Seminarium Duchownym w Sandomierzu w dniach 3—4 września 1981 r. Z uwagi na wagę przedstawionego problemu, zwracam się z uprzejmą prośbą do księży duszpasterzy, organistów i wszystkich osób zainteresowanych, o nadsyłanie na adres Zespołu Redakcyjnego (20—950 Lublin, al. Racławickie 14) uwag na temat podjęty w artykule.

z rektorem KUL, ks. prof. M. Krąpcem (25 I 1980) otrzymałem w dniu 12 III 1980 pismo Rektora KUL powierzające mi zorganizowanie przy IMK Zespołu Redakcyjnego. Zespół ten ukonstytuował się w następującym składzie: Ks. K. Mrowiec — przewodniczący, A. Zoła — (sekretarz), ks. B. Bartkowski, ks. Z. Bernat, ks. I. Pawlak i G. Skop — członkowie redakcji. Rektorat KUL (24 IV 1980) zaakceptował wniosek o ustanowieniu etatowego redaktora technicznego (z dniem 1 V 1980) i przyznał osobny lokal oraz określone środki finansowe. Pierwsze posiedzenie Zespołu Redakcyjnego odbyło się jeszcze przed definitywną decyzją ks. Rektora KUL w dniu 12 III 1980 i miało charakter organizacyjny. Natomiast do końca okresu sprawozdawczego, tj. do czerwca 1981 odbyło się 9 kolejnych posiedzeń roboczych, których wyniki stanowią przedmiot obecnego sprawozdania.

1. KONCEPCJA ŚPIEWNIKA

Pierwszym zadaniem, jakie postawił sobie Zespół Redakcyjny, było wypracowanie ogólnej koncepcji Śpiewnika Ogólnopolskiego. Przyjęto następujące założenia. Śpiewnik powinien mieć: 1) charakter liturgiczny i uwzględnić wymogi odnowionej liturgii w skali ogólnokrajowej, a nie lokalnej czy elitarnej; 2) charakter oficjalny i urzędowy na wzór rytuału i jako taki powinien być zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski; 3) charakter wzorca — stąd pieśni, jakie wejdą do śpiewnika, powinny być reprezentatywne dla polskiego śpiewu kościelnego, a w konsekwencji śpiewniki lokalne będą się na nim opierać.

Nie wyklucza się przy tym możliwości wydawania lokalnych śpiewników z tym, że będą musiały wiernie i w całości przejąć jego repertuar śpiewów, a odrębne zwyczaje i pieśni zamieszczać jedynie w formie dodatku lokalnego do Śpiewnika Ogólnopolskiego. Dodatki lokalne mogą być tworzone z całą swobodą, przyczyniając się tym samym do rozwoju regionalnej twórczości.

Śpiewnik Ogólnopolski nie będzie modlitewnikiem-śpiewnikiem, ale przede wszystkim śpiewnikiem. Stąd zawierać ma określone, a niezbędne tylko minimum tekstów modlitewnych, których obecność w śpiewniku podyktowana będzie potrzebami duszpasterskimi (chodzi głównie o modlitwy potrzebne wiernym w kościele).

Istotną sprawą dla koncepcji Śpiewnika Ogólnopolskiego jest pełna przydatność jego zawartości dla właściwych odbiorców. Za takich odbiorców uznano: 1) organistów — a więc ludzi uprawiających muzykę kościelną profesjonalnie i za nią odpowiedzialnych; 2) duszpasterzy, którzy w swoim zakresie kierują śpiewem wiernych w kościele; 3) członków służby liturgicznej, scholi, psalterzystów i kantora; 4) ogół wiernych.

Repertuar Śpiewnika Ogólnopolskiego powinien składać się — z zachowaniem odpowiednich proporcji — zarówno z dawnego, tradycyjnego zasobu pieśni kościelnych, jak i z nowych śpiewów liturgicznych, które już się przyjęły i sprawdziły w praktyce. Zatem Śpiewnik Ogólnopolski nie ma być zwykłą antologią pieśni kościelnych, która obejmowałaby maksymalną ich ilość, ale zbiorem użytkowym, złożonym z niezbędnej tylko i adekwatnej do rzeczywistych potrzeb Kościoła polskiego liczby pieśni i śpiewów liturgicznych.

Przy wyborze pieśni należy się kierować trzema — rygorystycznie przestrzegаныmi — kryteriami, a mianowicie: 1) potrzebami duszpasterskimi; 2) wartością teologiczną i literacką tekstów; 3) wartością estetyczną melodii; 4) powszechną znajomością określonej pieśni.

Z dawnego zasobu należy preferować jedynie najwartościowsze pieśni, które da się przedstawić w wersji ujednocionej, jaką zaakceptować może „cała Polska”. Innymi słowy chodzi o proponowanie tych pieśni, które są już w powszechnym użyciu lub mają szanse takimi się stać. W stosunku do powstałych współcześnie śpiewów liturgicznych można postępować z większą swobodą, mając — rzecz jasna — na uwadze przede wszystkim trzy pierwsze kryteria wyboru pieśni. W związku z powyższymi uwagami Śpiewnik Ogólnopolski nie powinien zawierać wariantów melodycznych czy tekstowych tej samej pieśni. Jedynie w wyjątkowych wypadkach można dopuścić do zastosowania dwóch różnych melodii lub tekstów do tej samej pieśni.

2. STRUKTURA ŚPIEWNIKA

W zagadnieniu tym nie chodzi tylko o zwykłe ustalenie kolejności występowania określonych śpiewów, ale przede wszystkim o takie zaplanowanie treści (zawartości) śpiewnika, która zaspokoi podstawowe — (możliwie wszystkie?) — potrzeby liturgiczne i duszpasterskie zaistniałe po Soborze Watykańskim II.

Śpiewnik Ogólnopolski dzielić się będzie na 4 główne części, zatytułowane krótko w następujący sposób:

- I. Śpiewy mszalne
- II. Śpiewy związane z sakramentami i sakramentaliami
- III. Śpiewy związane z Liturgią Godzin
- IV. Nabożeństwa

Część I obejmować będzie zarówno śpiewy stałe jak i zmienne.

W ramach śpiewów stałych (*ordinarium missae*) zamieszczonych będzie kilka cykli mszalnych: łacińskich (gregoriańskich), a przede wszystkim polskich, przy czym planowana jest także osobna msza

dla dzieci. Śpiewów stałych nie musi się traktować jako nierozłączną całość cykliczną, ale zostawi się swobodę wyboru, tj. zestawienia odpowiednich śpiewów w dowolną całość.

W ramach śpiewów zmiennych (*proprium missae*) zamieszczone będą: a. pieśni procesyjne; b. śpiewy międzylekcyjne; c. pieśni uwielbienia. Śpiewy te ułożone zostaną według Lekcjonarza Mszałnego. Wyodrębnionych zostanie 9 działów:

1. Okres Adwentu — w tym a. pieśni procesyjne, b. śpiewy międzylekcyjne, c. pieśni uwielbienia.
2. Okres Narodzenia Pańskiego — a, b, c.
3. Okres Wielkiego Postu — a, b, c.
4. Liturgia Wielkiego Tygodnia — a, b, c.
5. Okres Wielkanocny — a, b, c.
6. Czas zwykły — a, b, c.
7. Msze o Świętych — a, b, c.
8. Msze obrzędowe, okolicznościowe i wotywny — a, b, c.
9. Msze za zmarłych — a, b, c.

Część II zatytułowana krótko: Śpiewy związane z sakramentami i sakramentaliami, obejmie nadto śpiewy przy poświęceniach i błogosławieństwach oraz podczas szczególnych uroczystości parafialnych. Wyróżni się tu 10 działów:

1. Chrzest
2. Bierzmowanie
3. Eucharystia — (śpiewy poza Mszą św.).
4. Sakrament pokuty — (nabożeństwo pokutne)
5. Kapłaństwo — z uwagi na fakt, że coraz częściej sakramentu tego udziela się w kościołach parafialnych przy udziale wiernych.
6. Sakrament małżeństwa
7. Sakrament chorych — wprowadzenie pieśni związanych z tym sakramentem będzie zgodne z zaleceniem Rytułu, ażeby w czasie spowiedzi chorego, skupieni wokół niego wierni, śpiewali odpowiednie pieśni.
8. Pogrzeb chrześcijański — tu zamieści się jedynie wybór tych śpiewów z Rytułu pogrzebowego, które przeznaczone są do śpiewania przez wiernych.
9. Śpiewy związane z poświęceniemi i błogosławieństwami.
10. Szczególne uroczystości parafialne — np. poświęcenie kościoła.

Część III nazwana jest Liturgią Godzin. Obejmie ona dwa działy:

1. Modlitwa poranna — jutrznia
2. Modlitwa wieczorna — nieszpory trojaki: na niedziele, o NMP i ku czci N. Sakramentu.

Część IV — Nabożeństwa. Część ta będzie stosunkowo obszerna i obejmie 11 działań.

1. Eucharystyczne — 1.1. adoracyjne; 1.2. czterdziestogodzinne
2. Do Serca P. Jezusa — 2.1. czerwcowe z Litanią do S. P. J. 2.2. Litania do Imienia Jezus.
3. Pasyjne — 3.1. Gorzkie Żale; 3.2. Droga Krzyżowa; 3.3. Litania do Krwi Przenajświętszej.
4. Maryjne — 4.1. Anioł Pański; 4.2. majowe z Litanią i Pod Twoją obronę; 4.3. Różaniec śpiewany; 4.4. Godzinki o Najśw. Maryi Pannie.
5. Do św. Józefa — Litania
6. Pokutne — suplikacje
7. Godziny Słowa Bożego
8. Dni Krzyżowe — Litania do Wszystkich Świętych
9. Modlitwy i śpiewy o deszcz, pogodę i w różnych intencjach
10. Ekumeniczne
11. Misyjne

Zwróćmy nadto uwagę, że istnieją niektóre śpiewy i pieśni, których nie da się zakwalifikować do żadnej z wymienionych grup, a umieszczenie ich w Śpiewniku Ogólnopolskim jest konieczne, np. *Boże coś Polskę*, *My chcemy Boga* itd. Zapewne trzeba będzie wytworzyć jeszcze osobny dział, np. „Pieśni różne”.

3. STAN ZAAWANSOWANIA PRAC REDAKCYJNYCH

Zespół Redakcyjny wytypował już repertuar śpiewów procesyjnych oraz pieśni uwielbienia do ośmiu działań. W szczególach przedstawia się to jak następuje:

1. Na okres Adwentu — śpiewy procesyjne — 14, uwielbienia — 2.
2. Na okres Narodzenia Pańskiego — procesyjne — 35, uwielbienia — 10.
3. Na okres Wielkiego Postu z wyłączeniem Liturgii Wielkiego Tygodnia — procesyjne — 38, uwielbienia — (brak?).

4. Na okres Wielkanocny, który obejmuje nie tylko Wielkanoc, ale także czas od Wniebowstąpienia do Trójcy Św. — procesyjne na Wielkanoc — 14; na Wniebowstąpienie — 2; na Zesłanie Ducha Św. — 5; pieśni uwielbienia — 7.
5. Na czas zwykły (*per annum*) — procesyjne — 26; uwielbienia — 20.
6. Na Trójcę Św. — 5; Na Święta Pańskie: na uroczystość Ciała i Krwi Pańskiej — procesyjne — 24 + 7 na nabożeństwa eucharystyczne; na uroczystość Serca Pana Jezusa — procesyjne — 13; na Chrystusa Króla — procesyjne — 5; na Podwyższenie Krzyża św. — procesyjne — 4; na Przemienienie Pańskie — procesyjne — 1; na Zwiastowanie Pańskie — procesyjne — 2; na Ofiarowanie Pańskie — procesyjne — 2.
7. Na święta maryjne: na święto Bożej Rodzicielki (1 stycznia) — 3; Królowej Polski — 2; Matki Kościoła — 2; MB Szkaplerznej — 1; Wniebowzięcie NMP — 3; NMP Królowej — 3; MB Częstochowskiej — 3; MB Bolesnej — 3; MB Różańca św. — 2; Niepokalanego Poczęcia NMP — 3.
Na inne wspomnienia i wotywy o NMP — 25;
Na nabożeństwa maryjne i inne okoliczności — 11.
Stwierdzono brak pieśni na uroczystość Nawiedzenia i Narodzenia NMP.
8. Na święta Świętych Pańskich:
św. Józef — 5; św. Rodzina — 2; św. Aniołowie — 4; św. Wojciech — 1; św. Stanisław bp męczennik — 2; św. Stanisław Kostka — 3; św. Anna — 3; św. Antoni Padewski — 1; św. Barbara — 1; św. Cecylia — 1; św. Jan Kanty — 1; św. Teresa od Dzieciątka Jezus — 1; św. Jan Nepomuceński — 1; św. Maria Magdalena — 1; św. Wincenty a Paulo — 1; do świętych Patronów Polski — 1.

Stwierdzono brak odpowiednich pieśni do niektórych Świętych, których imiona wymienia się później, ażeby uniknąć powtórzeń.

Jak dotąd zdołano więc ustalić rozmiar repertuaru (ilość pieśni) w określonych działach oraz zaproponować teksty i melodie do 326 pieśni. W związku z rozmiarem repertuaru wyłonił się problem ilości zwrotek w pieśniach. Wiadomo, że z reguły ilość śpiewanych zwrotek determinowana jest funkcją, jaką spełniają pieśni. Przyjęto zasadę, że — choć w śpiewach procesyjnych używa się na ogół tylko kilku zwrotek — w Śpiewniku Ogólnopolskim wydrukuje się także dalsze zwrotki (nieśpiewane), ponieważ mogą być one wykorzystane, z uwagi na ich wartościową treść, w innych okolicznościach. Innymi słowy teksty wielu pieśni podawać się będzie w „całości”, a przy pomocy odnośników poinformuje się o możliwości wy-

korzystania dalszych zwrotek w innych miejscach obrzędu liturgicznego.

Teksty i melodie śpiewów i pieśni zaczerpnięte zostały z różnych drukowanych źródeł, jak np. ze śpiewników: Siedleckiego, Alleluja, ks. Chamskiego, ks. Łasia i Ziemiańskiego, z Chorału Śląskiego itd. Trzymano się tu zasady, że bierze się pod uwagę głównie materiał już opublikowany, a więc w jakimś stopniu rozpowszechniony i sprawdzony. Z zasady unikać się będzie przeprowadzania zmian w tekstach i melodiach powszechnie śpiewanych pieśni, niekiedy uważanych za oficjalne i ujednolicone z dawna (chodzi tu głównie o pieśni wydane w tzw. śpiewniku Pallottinum), ponieważ ciągłe zmiany i poprawki są bardzo niepożądane z punktu widzenia duszpasterskiego i przyczyniają się niekiedy do tego, że pieśni popadają w niepamięć. Z większą nieco swobodą w tym względzie odnosić się będziemy do nowych pieśni i śpiewów, ponieważ nie zdołały się one jeszcze tak rozpowszechnić i zakorzenić w świadomości wiernych, a jeśli mają się takimi stać — powinny być poprawne od strony tekstu i melodii. Śpiewy międzylekcyjne nie zostały dotąd opracowane, ponieważ redaktorzy tego działu z przyczyn obiektywnych nie mogli tego dokonać. Przyjęto jednak ogólne założenia, jakimi będą się przy ich opracowaniu kierować. Każdy z okresów liturgicznych będzie miał własne schematy śpiewów międzylekcyjnych i allelujatycznych. Ilość ich ograniczy się jednak do najlepszych, wzorcowych. W wyborze melodii śpiewów międzylekcyjnych unikać się będzie takich, które są cytatami znanych pieśni kościelnych, gdyż ta praktyka zachęca do niekontrolowanej twórczości typu parodiowego; wychodzimy z założenia, że nie powinno się melodią sugerować innych treści niż te, jakie zawiera tekst psalmu. Wyjątek być może stanowić będą śpiewy międzylekcyjne okresu Bożego Narodzenia. Melodie refrenu poda się w wersji zmetryzowanej, ponieważ w dotychczasowej praktyce zauważa się tendencję do wykonywania ich w określonym ujęciu metro-rytmicznym. Schematy melodyczne śpiewów międzylekcyjnych oraz psalmów allelujatycznych podane zostaną bez podpisania słów. W melodiach psalmów zrezygnuje się ze stosowania fleksy, która powoduje niepotrzebne trudności wykonawcze. Na Wielkanoc, Zesłanie Ducha Św. i na Boże Ciało podane zostaną teksty i melodie odpowiednich sekwencji.

Zespół Redakcyjny zwrócił się do Przewodniczącego Komisji Liturgicznej, by Konferencja Episkopatu zajęła jeszcze raz stanowisko wobec tzw. pieśni mszalnych, będących parafrazami śpiewów stałych, a które w myśl obecnych przepisów liturgicznych są zakazane. Gdyby stanowisko Konferencji Episkopatu było przychylnie, wówczas można by w niektórych wypadkach zastąpić części stałe Mszy św. przy pomocy pieśni mszalnych. W przeciwnym wypadku nie mogą one wejść w tym charakterze do śpiewnika; co najwyżej można

będzie niektóre ich zwrotki wykorzystać jako śpiewy procesyjne lub pieśni uwielbienia.

W czasie ustalania repertuaru poszczególnych działów uświadomiliśmy sobie brak niektórych pieśni czy śpiewów oraz potrzebę zastąpienia pewnej liczby dawnych pieśni nowymi, bardziej poprawnymi od strony tekstu lub melodii. Najdotkliwsze braki zauważono w zakresie: pieśni pokutnych i wielkanocnych; brak mszy dla dzieci oraz pieśni na takie uroczystości maryjne, jak Nawiedzenie i Narodzenie NMP; brak odpowiednich pieśni do świętych polskich lub szczególnie w Polsce czczonych: św. Jan Chrzciciel, św. Andrzej Bobola, bł. Maksymilian Kolbe, bł. Wincenty Kadłubek, św. Jacek, św. Jadwiga Trzebnicka, bł. Jadwiga królowa, św. Kazimierz, św. Franciszek z Asyżu, św. Cecylia, św. Piotr i Paweł wzięci razem, oraz pieśni *de communi* o męczennikach, wyznawcach i dziewicach oraz do Wszystkich Świętych. Stąd serdeczny apel o sugestie odnośnie do tego tematu i o nadsyłanie wartościowego materiału z terenu także w odniesieniu do innych tematów, które tu nie zostały wymienione, a na to zasługują.

Na zakończenie sprawozdania pragnę poruszyć jeszcze następujące problemy. Zespół Redakcyjny nie zdołał — rzecz jasna — rozstrzygnąć wszystkich wątpliwości, jakie powstały przy ustalaniu dotąd zebranego repertuaru. Nie widzę potrzeby dłużej się nad tym zatrzymywać, ponieważ takie wątpliwości są chyba naturalne i z reguły dotyczą detali, jak np. którą wybrać wersję melodyczną, jeśli znane są dwie, lub wersję tekstową, skoro sam autor określonej pieśni wydrukował ją w dwóch różnych redakcjach. Rozwiązanie tego typu wątpliwości będziemy uzyskiwać drogą konsultacji zarówno z autorami, jak i innymi fachowcami (polonistami, liturgistami). Tu natomiast chciałbym zwrócić się do księży profesorów o zajęcie stanowiska przede wszystkim wobec przedstawionej koncepcji i układu śpiewnika oraz wytypowanego repertuaru, jak również o wszelkie inne uwagi związane z jego opracowaniem. Będą nam one bardzo pomocne w realizacji przyjętych założeń redaktorskich, bądź też zmuszą do rewizji niektórych ich punktów. Opracowanie bowiem Śpiewnika Ogólnopolskiego rozumiemy jako wspólne dzieło naszej Sekcji.

Lublin

Ks. KAROL MROWIEC CM